

Eesti põllumajanduslike majapidamiste ülevaade

Sisukord

1. Mõisted	1
2. Majapidamiste struktuur.....	2
3. Maakasutus ja omandivorm.....	5
4. Põllumajanduse lisandväärtus.....	7
5. Kokkuvõtteks.....	9

Mõisted

Põllumajanduslik majapidamine on ühtse majandusliku ja tehnilise juhtimisega tootmisüksus, kus toodetakse põllumajandussaadusi või säilitatakse maad heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes ja:

- kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad või
- kus on vähem kui üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad ja kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt müügiks
- või mille majanduslik suurus on üks *Euroopa suurusühik ehk ESÜ* (*ESU- European Size Unit*) või rohkem.

ESÜ on võetud kasutusele majapidamise majandusliku suuruse mõõtmiseks, et oleks võimalik erinevaid majapidamisi ühise skaala põhjal suurusgruppidesse jaotada. ESÜ vastab standardkogutulu väärtusele 1200 eurot (18 776 krooni).

Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes. Standardkogutulu iseloomustab majapidamiste suurust paremini, kui kasutatava põllumajandusmaa suurus.

EL liikmesriikide põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasis (*FADN*) on kogutud andmestik nn professionaalsete äriliste majapidamiste kohta, kes põhilise osa oma sissetulekust saavad põllumajanduslikust tootmisest ning tootmise maht tagab põhitegevuse ja piisava sissetuleku vähemalt ühele töötajale. Eestile on kehtestatud FADN jaoks üldkogumisse kuuluva majapidamise alampiiriks 2 ESÜd ning 2 ESÜ-

suuruseid ja üle selle majapidamisi nimetatakse professionaalseteks tootjateks ehk põllumajandustootjateks.

Käesolevas ülevaates on ära toodud andmed kõigi põllumajanduslike majapidamiste suurusgruppide kohta, mistõttu arusaadavuse huvides nimetust „põllumajandustootja“ alljärgnevalt ei kasutata.

Lisandväärtus – rahvamajanduse arvepidamise süsteemi SNA (*System of National Accounts*) tootmismeetodil arvutatakse toodangu ja vahetarbimise vahena rahalises väärtuses.

Aasta tööühik (ATÜ) on ühe töötaja täistööaeg ehk 2 200 töötundi (*FADN*). ATÜ võimaldab summaarselt hinnata nii täis- kui ka osalise tööajaga töötajate tööpanust.

Majapidamiste struktuur

Põllumajanduslike majapidamiste arv Eestis on vähenenud kiiresti alates 2001. aastast. Kui 2001. aastal oli 55 702 majapidamist, siis 2007. aastal oli neid 23 257, ehk 2,4 korda vähem. Statistikaameti põllumajanduse struktuuriuuringu andmetel on peamine vähenemine toimunud väiksemate majapidamiste arvel.

Väikesi, alla 10-hektarilisi majapidamisi oli 2007. aastal 13 500. Kuigi nende arv on vähenenud oluliselt, oli nende osatähtsuseks ikka veel 58% majapidamiste koguarvust ja neile kuulus 6,4% põllumajandusmaast.

Vähenenud on ka keskmise suurusega, 10–50-hektariliste majapidamiste arv. Samal ajal suuremate, üle 50-hektariliste majapidamiste arv kasvas. Neid oli 2007. aastal 2 591, ehk 11% majapidamiste koguarvust. Enamus (69%) põllumajandusmaast oli 100 ha ja üle selle põllumajandusmaaga 1 549 majapidamise käes (6,7% majapidamistest). Keskmiselt oli sellise majapidamise valduses 405 ha põllumajandusmaad (vt tabel 2).

Tabel 1. Majapidamiste arv ja nende kasutuses oleva põllumajandusmaa jaotus suurusgrupiti 2007. aastal

	Kokku	0- <1 ha	1-<2 ha	2-<5 ha	5-<10 ha	10- <20 ha	20-<30 ha	30-<50 ha	50- <100	>=100 ha
Majapidamiste arv	23 257	268	2 636	5 439	5 118	4 178	1 704	1 323	1 042	1 549
Põllumajandusmaa (ha)	906833	135	3 753	17 989	36 413	58 735	41 124	50 290	71 405	626 989

Allikas: Statistikaamet

Erinevalt majapidamiste arvust ei ole kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala vähenenud. 2007. aastal oli põllumajandusmaad koos hooldatava püsirohumaaga 906 833 hektarit. Ligi pool kasutatavast põllumajandusmaast oli rendimaa. Ühe põllumajandusliku majapidamise valduses oli keskmiselt 39 hektarit põllumajandusmaad, mis oli 30% rohkem kui kaks aastat tagasi.

Seega on aastatel 2001–2007 jätkunud maade ümberjaotus erineva suurusega majapidamiste vahel. Seejuures on väikeste ja keskmiste majapidamiste kasutuses olev põllumajandusmaa pindala järjepidevalt vähenenud. Enamik põllumajandusmaast kuulub suurematele majapidamistele, kelle kasutuses on üle 50 ha põllumajandusmaad. Nende valduses oli 2007. aastal 77% kogu põllumajandusmaast ehk 91 000 hektarit rohkem, kui kaks aastat tagasi. Keskmiselt oli suurema majapidamise valduses 270 hektarit põllumajandusmaad.

Olulisel määral on kasvanud põllumajanduslike majapidamiste majanduslik suurus. Kui 2001. aastal oli Eestis 55 748 majapidamist keskmise majandusliku suurusega 2,5 ESÜ, siis 2007. aastal oli 23 336 majapidamist keskmise suurusega 7,6 ESÜ. Põllumajanduslike majapidamiste standardkogutulu on nimetatud ajavahemiku jooksul kasvanud 138,9 tuhandest kuni 178,3 tuhande ESÜ-ni (suurenemine 28,4%).

Tabel 2. Majapidamiste struktuur, 2001, 2003, 2005 ja 2007

	2001	2003	2005	2007
Majapidamised kokku	55 748	36 859	27 747	23 336
..majapidamised majandusliku suurusega <2 ESÜ	47 449	30 049	21 022	16 034
..majapidamised majandusliku suurusega 2-<16 ESÜ	7 462	5 838	5 616	5 794
.....sh 2-<4 ESÜ	4 747	3 229	3 227	3 137
.....4-<8 ESÜ	1 916	1 769	1 581	1 668
.....8-<16 ESÜ	799	840	808	989
..majapidamised majandusliku suurusega >=16 ESÜ	837	972	1 108	1 508
.....sh16-<40 ESÜ	423	530	583	799
.....40-<100 ESÜ	226	222	286	378
..... >=100 ESÜ	188	220	239	331
Põllumajandusmaa, ha	871 213	795 640	828 926	906 833
Põllumajandusmaa majapidamise kohta, ha	15.6	21.6	29.9	38.9
Standardkogutulu, ESÜ	138 856	134 713	135 381	178 297
Standardkogutulu majapidamise kohta, ESÜ	2.5	3.7	4.9	7.6
Standardkogutulu 100 ha põllumajandusmaa kohta, ESÜ	15.9	16.9	16.3	19.7

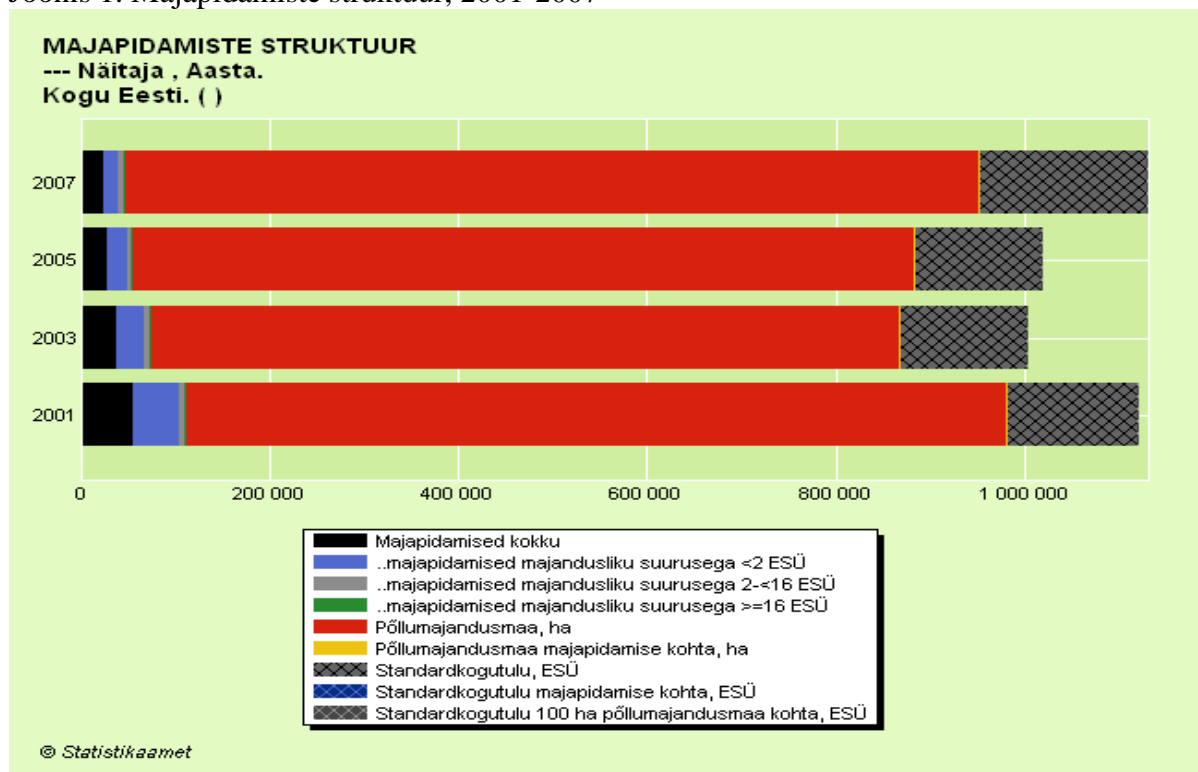
Märkus:

Küsitlusmoment oli 2001. aastal 15. juuli, 2003. aastal 10. juuni ning 2005. ja 2007. aastal 1. juuni. Ümardamise tõttu ei võrdu tabelites arvude liitmise tulemus alati summaarse näitarvuga. Erinevus võib olla kuni paar viimase koha ühikut.
 ESÜ (Euroopa suurusühik) vastab standardkogutulu väärtusele 1200 eurot (18 776 krooni). Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes.
 2003. a standardkogutulu on vastavalt Euroopa Liidu statistikaameti metoodikale ümber arvutatud 2000. aasta standardkogutulukoefitsiente kasutades.

Allikas. Statistikaamet

2001-2007. aastate jooksul on peaaegu kolm korda vähenenud väiksemate kui 2 ESÜ majapidamiste arvukus. Väikesi majapidamisi oli 2007. aastal 16 034 ja nad moodustasid 68,7% kõigist põllumajanduslikest majapidamistest. Väikeste majapidamiste tootmise maht ei ole olnud piisav, et tagada rahuldav sissetulek vähemalt ühele töötajale.

Joonis 1. Majapidamiste struktuur, 2001-2007

Majapidamisi suurusega 2 ESÜd ja enam oli Eestis 2001. aastal 8 299 ja 2007. aastal 7 302 (vähenemine 12%). Seejuures kahanes 1,3 korda väiksema majandusliku suurusega (2-<8 ESÜ) majapidamiste üldarv, kuid 8-<16 suurusega üksuste arv suurenes 190 võrra (kasv 24%).

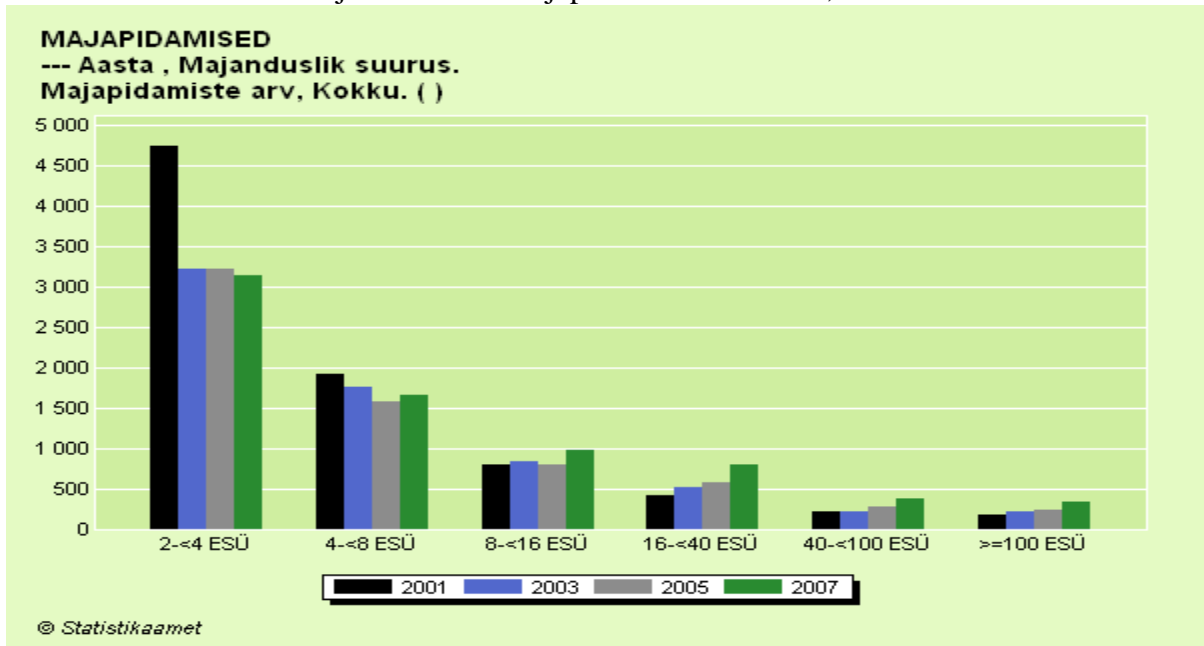
Tabel 3. 2 ESÜ-suuruste ja suuremate majapidamiste struktuur, 2001-2007

	2001	2003	2005	2007
Kokku	8 299	6 810	6 724	7 302
sh 2-<4 ESÜ	4 747	3 229	3 227	3 137

4-<8 ESÜ	1 916	1 769	1 581	1 668
8-<16 ESÜ	799	840	808	989
16-<40 ESÜ	423	530	583	799
40-<100 ESÜ	226	222	286	378
>=100 ESÜ	188	220	239	331

Allikas: Statistikaamet

Joonis 2. 2 ESÜ-suuruste ja suuremate majapidamiste struktuur, 2001-2007

16 ESÜ-suuruste ja suuremate majapidamiste hulka lisandus vaadeldaval perioodil 671 üksust (kasv 1,8 korda). Sealhulgas ennaktempos kasvas 16-<40 suuruste majapidamiste arvukus, mis suurenes 376 võrra ehk 88,9%. 40-<100 ESÜ-suuruste majapidamiste arv kasvas 1,7 ja 100 ning suuremate arvukus 1,8 korda.

Maakasutus ja omandivorm

Kasutatava põllumajandusmaa suurus on 2001-2007. aastate jooksul kasvanud 35 620 ha ehk 4,1% võrra ning majapidamise keskmine maakasutus 15,6 hektarilt 39 hektarini (2,5 korda).

Märgatavad muutused on toimunud ka põllumajandusmaa omandivormis. Kasutatava põllumajandusmaa hulka kuulub põllumaa, püsirohumaa (looduslik rohumaa ja üle nelja-aastased heintaimed), püskikultuurid (puuvilja- ja marjakultuurid) ning koduaed oma tarbeks.

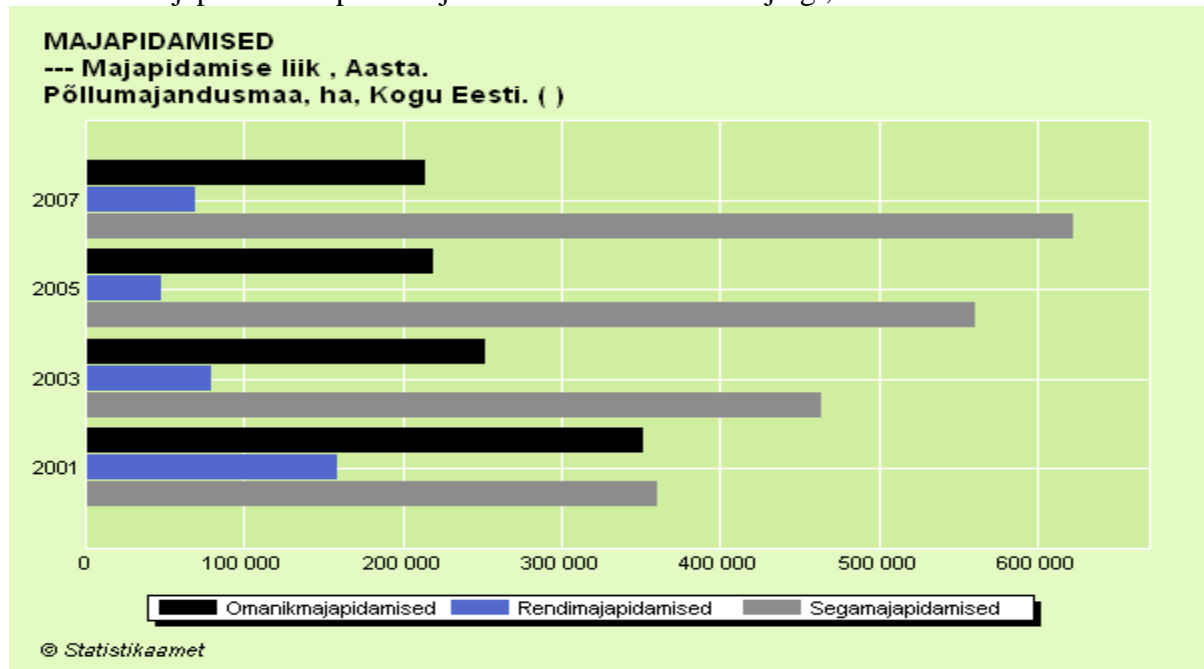
Tabel 4. Majapidamised põllumajandusmaa omandivormi järgi, 2001-2007

	2001	2003	2005	2007
Majapidamiste arv				
Kogu Eesti	55 702	36 792	27 688	23 257
Omanikmajapidamised	49 031	30 989	23 124	18 489
Rendimajapidamised	1 984	1 223	534	876
Segamajapidamised	4 687	4 580	4 030	3 892
Põllumajandusmaa, ha				
Kogu Eesti	871 213	795 641	828 925	906 833
Omanikmajapidamised	351 960	252 282	219 407	214 166
Rendimajapidamised	158 718	79 123	47 947	69 793
Segamajapidamised	360 535	464 236	561 571	622 874

Allikas. Statistikaamet

Omanikmajapidamised on majapidamised, kelle kogu põllumajandusmaa on nende omanduses. Omanikmajapidamised moodustasid 2001. aastal 88% ja 2007. aastal 79% kõigist majapidamistest. Omanikmajapidamiste arv vähenes 2,7 korda ja nende valduses olev põllumajandusmaa pindala vähenes 352 tuhandest hektarist kuni 214,2 tuhande hektarini ehk üle 1,6 korra.

Joonis 3. Majapidamised põllumajandusmaa omandivormi järgi, 2001-2007

Rendimajapidamiste arvukus ja nende kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala on viimase seitsme aasta jooksul kahanenud 2,3 korda. Nende osatähtsus kogu põllumajandusmaas oli 2007. aastal ainult 7,7%.

Segamajapidamiste arv on vähenenud 20,4%, kuid nende kasutuses olev põllumajandusmaa pindala on kasvanud 72,8% võrra ja osatähtsus tõusnud 41,4%-st

68,7%-ni. Segamajapidamiste maast on peaaegu kaks kolmandikku rendimaa ja üks kolmandik omanduses olev maa.

Eespool kirjeldatud muudatused on otseselt seotud ja põhjendatavad ettevõtete püüdlusega muutuda konkurentsivõimeliseks – majanduslikult jätkusuutlikuks, suurendada saadavat ettevõtjatulu ja tööjõu tootlikkust ning tõsta investeerimisvõimet.

Põllumajanduse lisandväärtus

Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtuse osatähtsus kogu vabariigis loodud lisandväärtuses on viimaste aastate jooksul pidevalt vähenenud. Kui 2003. aastal moodustas põllumajanduse lisandväärtus 2,5% kogu lisandväärtusest, siis 2008. aastal oli see esialgsel andmel 1,8%. Kõige suurem lisandväärtuse vähenemine on toimunud 2004. (-9,8%) ja 2007. aastal (-12%).

Tabel 5. Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus, 2003-2008

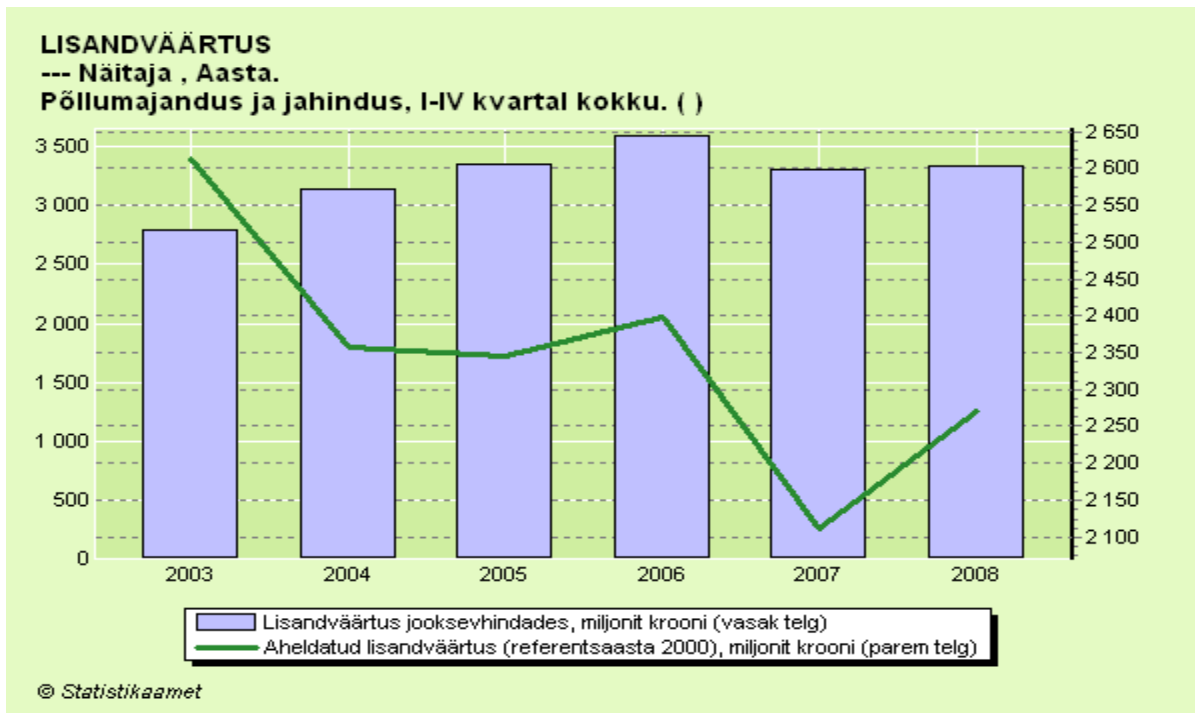
Aasta	Jooksevhindades, miljonit krooni	Aheldatud (referentsaasta 2000), miljonit krooni	Muutus võrreldes eelmise perioodiga, aheldamise meetodil, %	Ahelindeks, referentsaasta 2000=100	Panus SKP kasvu, protsendipunkti
2003	2 793.5	2 612.5	10.6	108.3	0.2
2004	3 147.0	2 356.4	-9.8	97.6	-0.2
2005	3 357.4	2 345.2	-0.5	97.2	0.0
2006	3 588.8	2 399.0	2.3	99.4	0.0
2007	3 312.8	2 111.6	-12.0	87.5	-0.2
2008*	3 331.8	2 271.3	7.6	94.1	0.1

Allikas. Statistikaamet

* esialgsed andmed, jaanuar 2009.

2008. aasta majandustulemuste hindamisel kasutati Statistikaameti esialgseid andmeid põllumajandussaaduste kogutoodangu koguste kohta ja Põllumajandusministeeriumi taime- ja loomakasvatusektori spetsialistide ekspertarvamusi.

Joonis 4. Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus, 2003-2008

2004. aastal mõjutas põllumajanduses majandustulemusi Euroopa Liiduga liitumine ning sellega kaasnenud toetuste suurenemine, samuti müügihindade tõus (näiteks piima kokkuostuhind tõusis 33,2%), mis tõi kaasa ettevõtjatulu märkimisväärse suurenemise. 2005. aastal areng aeglustus sisendihindade, eelkõige kütuse ja elektrienergia hinna kiire tõusu tõttu, mis suurendas ka söötadele tehtavaid kulusid. 2006. aastal tulukuse näitajad langesid, sest sisendihinnad tõusid keskmiselt 3%, samas vähenes toodangu väärtus, kuigi toetused jätkuvalt suurenesid.

2007. aastal tõusis ettevõtjatulu taimekasvatustoodangu suurenemise ja põllumajandustoodete hinnatõusu tõttu 46%. Põllumajandustoodete hind tõusis 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga keskmiselt 14%, aga tootmiseks kasutatud sisendite hind keskmiselt 10,5%.

2008. aasta põllumajanduse majandusharu toodangu väärtuseks koos tootetoetustega (ehk alushindades) kujunes esialgsetel andmetel 10,2 mld krooni (Statistikaameti pressiteade „Taimekasvatus 2008”, 27.01.2009) millest tootetoetused taime- ja loomakasvatusele moodustasid 2,5% (256,6 mln krooni). Lõplikud põllumajanduse majandusarvestuse tulemused 2008. aasta kohta selguvad 2009. aasta septembris ning need koondab Statistikaamet.

Võrreldes 2007. aastaga vähenes toodangu väärtus alushinnas 3,8% ja tootjahinnas 4%, jäädes kogusummas siiski 2006. aastast 17,7% võrra kõrgemale tasemel, kogus vähenes 3,2%. Peamiselt mõjutas toodangu väärtuse vähenemist taimekasvatustoodangu väärtuse langus 23% võrra võrreldes eelmise aastaga. Seda kompenseeris loomakasvatustoodangu väärtuse suurenemine 15,7% võrra.

Tänu investeeringutoetustele on Eesti põllumajandustootmist aastatel 2004-2008 märgatavalt moderniseeritud. Kokku on RAKi 2004-2006 raames investeeritud

põllumajandustootmise moderniseerimisse 1,48 miljardit krooni, millest toetus moodustas 619 miljonit krooni.

MAK 2007-2013 toetusmeetmete 1.4.1 ja 1.4.2 raames on aastatel 2007-2008 toetust välja makstud kokku 519,2 miljonit krooni, mis võimaldas teha investeeringuid 1,2 miljardi krooni ulatuses.

Kokkuvõtteks

Põllumajanduslike majapidamiste arv Eestis on alates 2001. aastast vähenenud 2007. aastaks 2,4 korda (55 702-st kuni 23 336-ni). Kasutatava põllumajandusmaa suurus on eelnimetatud aastate jooksul kasvanud 35 620 ha ehk 4,1% võrra ning majapidamise keskmine maakasutus 15,6 hektarilt 39 hektarini (2,5 korda).

Vaatamata omanikmajapidamiste arvu 2,7-kordsele vähenemisele on säilinud nende suur osatähtsus (79% kõigist majapidamistest), kuid nende kasutuses on ainult 23,6% põllumajandusmaast (vähenemine 1,6 korda). Omanikmajapidamise keskmine suurus on 2001-2007. aastate jooksul kasvanud 7,1-st kuni 11,6 hektarini.

Rendimajapidamiste arv ja nende kasutuses oleva maa suurus (2007. aastal 7,7% maast) on vaadeldaval perioodil vähenenud 2,3 korda. Rendimajapidamise keskmine suurus oli 2001 ja 2007. aastal võrdne - 80 hektarit.

Segamajapidamiste arv on vähenenud küll viiendiku võrra, kuid nende kasutuses olev põllumajandusmaa pindala on kasvanud 73% võrra ja nende kasutada on üle 2/3 kogu kasutatavast põllumajandusmaast. Segamajapidamises oli 2001. aastal 76,9 ha ja 2007. aastal juba 160 ha põllumajandusmaad.

Väikeste mitteprofessionaalsete majapidamiste (alla 2 ESÜ) arvukus on aastatel 2001-2007 vähenenud 47 449-st kuni 16 034-ni ehk ligi kolm korda.

Professionaalset majapidamisi (suurusega 2 ESÜd ja enam) oli Eestis 2007. aastal 7 302 (vähenemine vaadeldaval ajavahemikul 12%). Seejuures kahanes 1,3 korda väiksema majandusliku suurusega (2- < 8 ESÜ) majapidamiste arv, kuid 8- < 16 suurusega üksuste arv suurenes 190 võrra (kasv 24%) ja 16 ESÜ-suuruste ja suuremate majapidamiste hulka lisandus vaadeldaval perioodil 671 üksust (kasv 1,8 korda).

Eeltoodud struktuursete muutuste tulemusena on majapidamiste keskmise majandusliku suurus kasvanud 2001. aasta 2,5 ESÜ-st kuni 7,6 ESÜ-ni 2007. aastal. FADN andmetel moodustas 2007. aastal kogutoodang põllumajandusmaa hektari kohta 12 752 krooni, sh toetused 2 382 krooni. Võrreldes 2006. aastaga on see näitaja 11,4% suurem. Kõrvutades kogutoodangut ja kogukulusid ilmneb, et investeeringuteks ja tootmise arendamiseks jäi 2007. aastal üle 2 960 krooni hektari kohta, mis on 59,2% rohkem kui eelnenud aastal.

Suuremad põllumajandusüksused saavad tulemuslikumalt kasutada avanevaid uusi tehnoloogiaid, paremaid meetodeid ja masinasüsteeme ning muid tootmiseks vajalikke vahendeid ja sisendeid, mis võimaldab tegutseda jätkusuutlikult, parandada organisatsioonikultuuri, tootlikkust ja toodete kvaliteeti ning muutuda efektiivsemaks.

Suuremad majapidamised kasvatavad järjepidevalt oma tootmismahu ja tänu toodete kõrgele kvaliteedile on saanud parema turuväljundi ning annavad üha suurema osa Eesti põllumajandustoodangust.

Tootmisressursside kallinemise ja piiratuse ning tugeva rahvusvahelise konkurentsi tõttu jätkub Eestis vähese tulukusega põllumajanduslike majapidamiste integreerimine suurematesse arenguvõimelistesse tootmisüksustesse ning selle tulemusena on oodata jätkuvalt põllumajanduslike majapidamiste arvu vähenemist koos nende üheaegse majandusliku suuruse ja efektiivsuse kasvuga.

Maaettevõtluse büroo

Tõnu Taat

10.06.2009